

поменуте текије. Касније део Турака вратио се у Банско и у њему остали до 1955—60. г., када су нарасли на око 120 кућа. Тада је настало друго исељавање Турака, и сада од њих остало је само 7 домаћинстава.

Село Свидовица. — И Свидовица лежи у подгорини планине Беласице, на великој речној плавини. Плодан материјал нанеле су речице Ореша и Јаворник, па је зато положај насеља такође погодан из економских разлога. И насеље Свидовица спада у стара села Струмичког краја. Са његове горње стране је потес са карактеристичним именом — Клиселер. Тамо има остатака од цркве, а крај њих су бројни надгробни каменови.

Према народном предању једном у турско доба мушки становници овог села су убијени, а њихове удовице узели су за себе досељени Турци. По том догађају објашњава се данашње име насеља — „све удовице“: Свидовица. Године 1912. Свидовица је затечена као највеће турско село у околини Струмице: имало је око 300 муслиманских кућа.

Професор М. С. Филиповић слушао је да је у Свидовици имало и муслиманских родова албанског порекла, тако званих бекташа.¹

Године 1912. у Свидовицу је ушла бугарска војска и пред њом су исељени Турци, осим 75 домаћинстава. На имање исељеника 1913. дошли су Македонци, избеглице из Грчке. Отада је насеље било мешовито — турско и македонско. Године 1955. Турци су имали око 100, а Македонци око 50 кући. Међутим, иза те године Турци су се дефинитивно иселили у Турску, сем једног домаћинства — Мустафовци, који и сада постоје.

До краја турске владавине у Свидовици је било пет бекташких текија, свака са по једним гробом. Текије су се звале: Кара-баба, Дургут-баба, Зумбул-баба, Али-баба и Ало-баба. Данас постоји само последња текија и њу понекад посећују муслимани уочи Бајрама и Рамазана. Долазе и околни хришћани, нарочито кад имају какву невољу. О текији брину муслимански становници напред наведеног домаћинства Мустафовци.

Свидовица је имала још две џамије и четири муслиманска гробља. Свака турска махала имала је посебно гробље.

Село Вељуса. — И то је познато насеље у Струмичком крају са око 255 домаћинстава. Положај Вељусе је на додиру котлинске равни са истока и масива планине Јеленице са запада. Насеље се дели у четири велике махале — Средсело, Средна, Синачка и Каменеџето. У њима живи хришћанско-македонско становништво. Међутим, постојала је и пета тако звана Турска махала са око 60 кућа. Њени становници иселили су се у Турску 1955—60. г. Данас у тој махали је само једно турско домаћинство — Асанови.

¹ М. Филиповић: Каргалија и његови потомци — прилог историји Струмице, Прештампано из „Јужног прегледа“, Скопље 1938, 6.

У тако званој Турској махали села Вељусе до иза Другог светског рата постојале су: једна текија, једна џамија и муслиманско гробље. А приликом моје посете 1974. г. све је било порушено. Дознао сам да је у текији био један гроб. Ту је сахрањен Турчин по имену Зурап-шех.

М. Филиповић је дознао да су и неки турски родови у Вељуси имали албанско порекло.²

Село Баница. — И то је познато село у непосредној близини Струмице: лежи северозападно од града на даљини од 3 км. Раширено је предање да је Баница раније била значајно насеље — кажу: била је град са именом Баја. Према казивању у народу, тај град постојао је у оном времену када није било суседне Струмице. Предање наводи и то да је у Баји живео „цар Костадин“ са ћерком Струмом. У Пољу крај села је локалитет Струмичин гроб.³

Приликом ослобођења 1912. г. Баница је затечена као село са више турских кућа, а имало је и хришћанских Рома, слуте код Турака. Једни Турци напустили су Баницу 1912—13. г., док су се остали иселили око 1955. г. Боље куће и помоћне зграде појединих Турака и сада су очуване.

Да је Баница до краја турске владавине била значајније турско село, јасно се види по лепој џамији и по амаму (купатило). Налазе се у средини насеља. Џамија је позната по величини и по архитектонској лепоти. Зидана је од финог клесаног камена, и има красну куполу. Сада је напуштена, док су је сеоски Турци одржавали до око 1955. г., када су иселили. Амам је напуштен раније и јако оштећен. Један сељак рекао ми је да су џамију у Баници опљачкали бугарски окупатори 1913. г.

Баница је у прошлости имала и једну текију, али је у ратовима 1912—18. г. напуштена и рушевине срањене са земљом. У Текији налазио се гроб неког познатог Турчина — кажу неког паше.

Село Мокриево. — И куће овог великог села су на плавини у северној подгорини масива Беласице. Такође спада у стара села Струмичке котлине јер га је „царица“ Евдокија 1377—1381. г. даровала светогорском манастиру св. Пантелејмону. За време Турака и ту су насељени малоазијски становници. Приликом ослобођења 1912. г. у селу је било 200 турских и око 50 хришћанско-македонских кућа.

Током XIX века Мокриево је важило као важан центар исламизације, па су ислам примили и поједини староседеоци из тог села. То су били тзв. Читаци. У животу Турака села Мокриево судбоносне су биле 1912. и 1955—58. г. У првој години

² Ибид., 6.

³ Ј. Трифуноски, *Легенда о царевој кћери Струми*, Народно стваралаштво, св. 53—56, Београд 1975, 109—112.

око 100 домаћинстава иселило се у Турску, док се њихов други део, од око 116 домаћинстава, иселило након Другог светског рата. У Мокриеву сада живи само македонско становништво.

Године 1974. порушена је стара сеоска џамија, и око ње су били гробови имућнијих Турака. За остале Турке постојало је велико гробље ниже села. У рату 1912—1918. г. у Мокриеву уништене су две текије и у свакој се налазио по један гроб познатијих људи из овог села, на пример, Вејсел-шеха. Био је старешина бекташких дервиша.

Село Коњарево. — Налази се крај југословенско-бугарске границе, која је 500 м источно од Коњарева. Некада је насеље имало цркву св. Димитрија, али су њу срушили Турци. Пред крај турске владавине Коњарево је имало око 190 кућа, од тога само 12 словенске, односно хришћанске, док су остале куће биле муслиманске — турске и нешто ромске (циганске). Хришћани су радили као слуге код Турака. У рату 1912—13. г. сви Турци су исељени.

Живот Македонаца био је тежак. Један старији сељак о томе рекао ми је: „Ако имаш добра нива, Турците ће је земет; ако нека жена има добар маж (мужа) Турците ће га убијат; ако имаш мома (девојку) Турците ће је потурчат; бишки (свиње) нисмо могли да чувамо“. По исељењу Турака и овде су насељени бројни Македонци из струмичких села са планине Ограждена, а дошле су и македонске избеглице из Грчке.

Турци у Коњареву имали су џамију и велико гробље на пространој површини. Гробље се налазило западно од села, где су сада њиве. Године 1912. сви сеоски Турци нагло су исељени у Турску: у појединим њиховим кућама чак су остављене трпезе на којима је била постављена храна. Нису се иселиле само три турске породице, које су остале до 1955. г. и бринуле о једној текији, сада порушеној.

Село Сушица. — Сушица је такође веће село Струмичке котлине у јужној подгорини планине Ограждена, а на изласку Сушичке речице из уске планинске долине. У другој половини XIX века Сушица је имала мешовито становништво — турско и македонско: Турци са око 200, а Македонци са око 60 кућа. Међутим, једном — на дан св. Тодора (1. III) — Македонци су имали весеље и у томе умешали су се сеоски Турци, па је избио сукоб. Након тога македонска домаћинства морала су се иселити.

Када је бугарска војска 1912. г. упала у Струмички крај, прикупљени су сви сушевски Турци, од њих узето доста злата и 30 Турака је стрељано. Следеће 1913. г. они су исељени у Турску, а у куће исељеника дошле су бројне избегличке македонске породице из Грчке.

Сушевски Турци имали су џамију и једну текију. О текији бринули су становници рода Кара-Љозли, најбогатији у селу.

По исељењу Турака текија је порушена, а на њеном месту 1922. саграђена је мања црква св. Ђорђа.

Град Струмица. — И у овом насељу, прича се у народу, постојале су џамије и две текије. У Струмици сада нема Турака и одређеније податке о текијама нисам прикупио. У граду сада има нешто муслиманских Рома (Цигана) и они се, приликом службених пописа, декларишу као „Турци“.

III ЗАКЉУЧНИ ДЕО

На основу напред изложеног могу се извести следећи закључци о текијама у Струмичком крају.

1) На теренским проучавањима 1974. и 1975. г. установио сам у осам насеља наведене области постојања 14 текија. Напазе се, или их је раније било, у селима: Банском (2), Свидовици (4), Вељуси (1), Баници (1), Мокриеву (2), Коњареву (1), Сушици (1), и у граду Струмици (2).

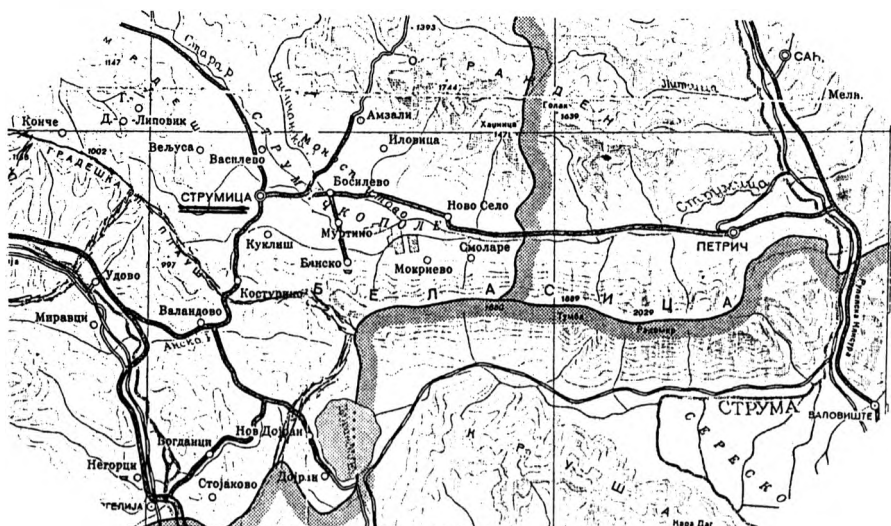
2) Последња времена — 1912—1913. и 1955—1960. г. — нису била повољна за турско становништво Струмичке области и зато се оно тада нагло иселило у Тураку. С тим у вези пропадале су њихове куће, џамије, гробља, амами. Пропадале су и текије.

3) Од наведеног броја 14, данас су очуване само 3 текије — две у Банском и једна у Свидовици. Остале текије су у рушевинама, или су савњене са земљом.

4) Како је и напред изнето у текијама налази се по један гроб каквог шеха, праведника бекташког реда. По негде у текији је била гробница каквог другог турског човека, на пример, по једног паше (у селу Банском, и у селу Баници).

5) Од свих чувена је била текија са гробом Исмаил-деде у селу Банском, постоји и данас. Приземна је зграда са дебљим зидовима. Има и специјалног чувара. Врата ове текије су затворена и када сам је посетио у јулу 1975. г. из ње су избијали задах мемле и празнина.

29. IV 1992.

Географски положај Струмичке котлине

TÜRKISCHE TEKIA IN DER GEGEND VON STRUMICA

Resümee

Bei anthropogeographischen Terrainuntersuchungen 1974 und 1975 in der Strumica-Region stellte der Autor dieser Studie das Bestehen von 14 türkischen tekias fest. Das sind Parterregebäude mit einem Raum. Darin befand sich der Regel nach jeweils ein Grab eines Muslimen, der nach seiner Heiligkeit bekannt wurde, oder der einzelnen Menschen viel Gutes tat. Mancherorts sind auch Personen beigesetzt, die in irgendeiner Schlacht um die Verteidigung des türkischen Staates gefallen waren: z.B. irgendein ein Pascha. Die bekannteste türkische Tekia war jene mit dem Grab von Ismaildeda im Dorf Banskovo. Sie besteht auch heute noch, und hat einen speziellen Wächter.

